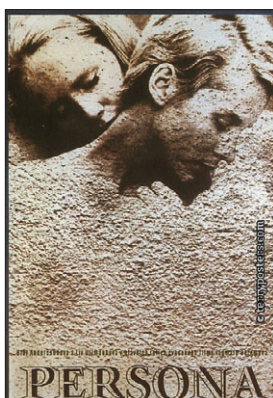

Psychologia w filmie

■ mgr PIOTR ULMAN – psycholog

Problematyka psychologiczna jest bardzo często poruszana w sztuce. Formą przedstawienia stanów psychicznych człowieka może być malarstwo, rzeźba, opowiadanie, sztuka teatralna czy film. W artykule skoncentrujemy się na filmie. Film w najłatwiejszy sposób może ukazać co czuje jednostka. Postaram się przedstawić doznania człowieka na przykładzie kilku filmów, obecnie mniej popularnych, ale w swoim czasie były czymś nowym, zachwycały grą aktorską i dopracowanym scenariuszem. Autorzy prawdopodobnie inspirowali się rzeczywistymi osobami i sytuacjami.

Persona
(Ingmar Bergman,
1966)

Główna bohaterka Elżbieta Vogler jest aktorką. Po spektaklu *Elektra*, Elżbieta przestaje mówić. Przeprowadzone badania wykluczają chorobę psychiczną. Lekarka prowadząca aktorkę wysyła ją wraz z pielęgniarką Almą do swojego domu nad Bałtykiem, aby tam wróciła do zdrowia. Alma jest zachwycona pacjentką, którą musi się opiekować. Pielęgniarka traktuje ją jak swoją przyjaciółkę, zwierza się jej z intymnych szczegółów swojego życia. Alma opowiada Elżbiecie o swoich lękach i urazach. Alma bardzo chce się upodobnić do Elżbiety. W pewnym momencie w ręce Almy trafia list napisany przez Elżbietę do lekarki. Elżbieta wypowiada się o Almie w sposób ironiczny, wywołuje to poczucie zdrady i wykorzystania. Ten krótki opis filmu nie jest oczywiście w stanie odnieść jego bardzo skomplikowanego charakteru. Dlatego zachęcam do obejrzenia w szczególności ze względu na coraz dłuższe wieczory. Wracając do samego filmu ciekawa jest

także postawa Almy, która przechodzi od zachwytu osobą Elżbiety do nienawiści. Elżbieta ją zniszczyła jednocześnie upodabniając ją do siebie. Alma po „terapeutycznym” wyjeździe sama nie jest w stanie nic mówić. Jeżeli chodzi o analizę Elżbiety prawdopodobnie cierpiała na zaburzenia dysocjacyjne (konwersyjne). Tego typu zaburzenie może pojawić się gdy nieprzyjemne uczucie spowodowane konfliktami czy problemami, których jednostka nie jest w stanie rozwiązać. Problem jest przekształcany w objaw. Początek i ustąpienie wyżej wymienionych stanów dysocjacyjnych są opisywane jako nagłe. Jednakże rzadko obserwuje się taką sytuację, jedynie podczas takich zabiegów jak hipnoza czy odreagowanie psychoterapeutyczne może nastąpić czasowe zniesienie takich stanów. Stany dysocjacyjne mają tendencję do ustępowania po kilku tygodniach lub miesiącach. Zwłaszcza jeśli początek zaburzeń był związany z urazowym wydarzeniem życiowym.

Kobieta samotna
(Agnieszka Holland,
1981)

Główna bohaterka filmu jest listonoszką. Kobieta samotnie wychowuje syna, którego ojciec stosuje przemoc fizyczną i ma problem alkoholowy. Kobieta żyje w tragicznych warunkach mieszkaniowych, w pracy nie może liczyć na pomoc koleżanek i kolegów. Syn ma trudności w szkole, prawdopodobnie nie jest akceptowany przez rówieśników. Gdy kobieta wraca do domu po pracy dodatkowo ma problemy z konfliktowymi sąsiadami. Kobieta ma problemy finansowe, liczy na spadek po chorej ciotce. Niestety po śmierci ciotki listonoszka nic nie dostała. Kobieta zakochuje się w niepełnosprawnym mężczyźnie, który jako jeden z niewielu udziela jej symbolicznej pomocy i wsparcia. Kobieta prosi o pomoc partię, zostaje usunięta z urzędu bez jakiegokolwiek pomocy. „Kobieta samotna” jest uważana za film antysystemowy odnoszący się do cza-

sów PRL. Niestety wiele problemów poruszanych w filmie nie straciło na aktualności, a doszły nowe takie jak bezrobocie czy rozproszenie odpowiedzialności. Dzięki czemu wielu ludzi może się utożsamiać z problemami bohaterki. Analizując zachowanie bohaterki można stwierdzić, że miała trudności z adaptacją do trudnych warunków życiowych. Listonoszka na tyle na ile pozwalały jej warunki chciała poprawić swoje życie. Jednak za każdym razem jej pragnienia i potrzeby nie były realizowane. Tego typu sytuacja może prowadzić do bardzo szkodliwego zjawiska jakim jest wyuczona bezradność. Wyuczona bezradność to stan cechujący się oczekiwaniem na przykre wydarzenia i przekonaniem, że nie można nic zrobić, aby im zapobiec. Prowadzi do wykształcenia postawy bierniej, deficytów poznawczych i innych objawów przypominających depresję.

Plac Zbawiciela
(Joanna Kos-Krauze,
Krzysztof Krauze,
2006)

Historia współczesna i niestety aktualna. Główni bohaterowie filmu to młode małżeństwo z dwójką dzieci. Małżeństwo zamierza się wyprowadzić do nowego mieszkania. Bohaterowie wyobrażają sobie jak urządzią nowe mieszkanie, jaka ma być aranżacja, jakie ogrzewanie. W pewnym momencie do małżeństwa dociera niepokojąca wiadomość – deweloper budujący wymarzone mieszkanie zbankrutował. To wydarzenie było początkiem problemów. Młode małżeństwo musiało zamieszkać u matki w ciasnym mieszkaniu przy warszawskim Placu Zbawiciela. Zaczęły pojawiać się konflikty z teściową. Beata, która nie może porozumieć się z teściową ma trudności z przystosowaniem się do nowej sytuacji. Beata robi zakupy, na które wydaje ostatnie pieniądze, nie

może podjąć pracy zgodnej z wykształceniem. Podejmowane przez nią prace nie satysfakcjonują jej. Beata ma coraz większe trudności z funkcjonowaniem. Zaczyna mieć pierwsze objawy depresji. Przeludnione mieszkanie nie poprawia jej stanu. Nie może także liczyć na pomoc męża. Beata w pewnym momencie nie jest w stanie nic już robić. Utrzymaniem jej higieny zajmuje się teściowa, która sama jest przytłoczona całą sytuacją. Również i w tym przypadku mamy do czynienia z wyuczoną bezradnością. Wystąpiła depresja ciężka. Beata przejawia wyraźne cierpienie, które przekształca się w zahamowanie. Ciężki epizod depresji uniemożliwia wykonanie jakiegokolwiek pracy.

Melancholia
(Lars von Trier,
2011)

Lars von Trier jest uznawany za kontrowersyjnego reżysera. Trzeba jednak przyznać, że jest on bardzo dobrym obserwatorem rzeczywistości. Początek filmu *Melancholia* to obrazy Ziemi, która jest niszczona przez zbliżającą się planetę Melancholię. Przejmujący obraz zniszczenia jest potęgowany przez utwór Wagnera „Tristan i Izolda”. Obraz konającego konia wprawia widza w bardzo dziwny stan. Następnie film przechodzi do tradycyjnej formy. Główna bohaterka Justine jedzie limuzyną ze swoim mężem na uroczystość weselną. Nic nie wskazuje, że mogłoby się stać coś złego. Do momentu, gdy Justine wychodzi z samochodu i widzi jasny punkt na wieczornym niebie. Zaciekawilo to Justine. Uroczystość weselna odbywa się w pałacu, który jest własnością rodziny Justine. W trakcie uroczystości ujawnia się zniecierpliwienie, niektórych członków rodziny, gości, ale także wzajemna niechęć. Wiele relacji okazuje się fałszywych. Po weselu Justine jest w ciężkiej depresji, nie jest w stanie nic zrobić. Gdyby nie siostra Claire, Justine zaniedbałaby się higienicznie. Znerwicowana Claire stara się panować nad trudną sytuacją, dodatkowo mąż Claire prezentuje się jako osoba pewna siebie, która potrafi sobie poradzić w każdej sytuacji. Okazuje się, że zbliżająca się planeta Melancholia zagraża Ziemi. Bohater, który był pewny siebie popełnia samobójstwo, pewność siebie była tylko maską, która miała tłumić zagrożenie. Natomiast siostra Claire jest w rozpacz, gdyż również nie może sobie poradzić ze zbliżającym się końcem świata. Natomiast Justine podchodzi do dramatycznej sytuacji biernie. Akceptuje zbliżającą się

nieszczęście, które dla niej może być jednocześnie wybawieniem od przytłaczającej depresji. Wspólnie z siostrą i siostrzeńcem organizuje pożegnanie ze światem.

Pozornie może się wydawać, że mamy do czynienia z gatunkiem science fiction, jednak temat katastrofy kosmicznej jest elementem drugoplanowym. Główny temat to przeżycia wewnętrzne bohaterów. Film pokazuje, że depresja może pojawić się niezależnie od warunków materialnych. Justine była bogatą osobą, odnoszącą sukcesy zawodowe. Oczywiście nie można zapominać, że relacje interpersonalne, z którymi miała do czynienia były powierzchowne i fałszywe. Tak jak w przypadku *Placu Zbawiciela* mamy do czynienia z ciężką depresją. Dodatkowo u Claire dochodzi ciężka reakcja na stres. Osoba Justine może także potwierdzać to co mówił Antoni Kępiński, że psychastenię czy depresję może przerwać nowa, skomplikowana sytuacja lub wydarzenie takie jak katastrofa czy wojna. Kępiński uważał, że w takich sytuacjach w/w typy osób potrafią racjonalnie myśleć i działać.

Literatura:

- Kępiński, A. (1979). *Psychopatologia nerwic*. Warszawa: Wydawnictwo PZWL.
- Seligman, M.E.P., Walker, E.F., Rosenham, D.L. (2003). *Psychopatologia*. Poznań: Wydawnictwo Zysk i Spółka.
- ICD-10. V rozdział. Klasyfikacja zaburzeń psychicznych i zaburzeń zachowania w ICD. Opisy kliniczne i wskazówki diagnostyczne.. Warszawa: Uniwersyteckie Wydawnictwo Medyczne „Vesalius”, 2000.
- www.filmweb.pl